

**PENTRU CUNOAȘTEREA SPECIFICULUI LIMBILOR
ROMÂNĂ ȘI MAGHIARĂ LA PREDAREA LIMBII ROMÂNE
ÎN ȘCOLILE MAGHIARE**

DE

GAVRIL SCRIDON

În geniala sa lucrare « Marxismul și problemele lingvisticii » tovarășul Stalin ne învață că: « structura gramaticală a limbii și fondul principal de cuvinte alcătuiesc temelia limbii, esența specificului ei »¹. Aplicarea acestei învățături staliniste la studierea limbilor este neapărat necesară. Până la apariția lucrării tovarășului Stalin, nu existau principii clare, științifice, după care să se orienteze procesul de învățământ din școli. Nu se cunoștea precis care este baza de plecare în studiul limbilor. Tovarășul Stalin ne arată că această bază este formată de cunoașterea structurii gramaticale a limbii și a fondului principal de cuvinte, lucru de care trebuie să ținem seama mai ales la învățarea limbilor străine în școlile de toate gradele.

Învățământul limbii române întâmpină încă serioase greutăți în școlile minorităților naționale, acolo unde studiul nu se face ținându-se seamă de structura gramaticală a limbii române și a limbilor maghiară, germană, bulgară etc.

În aceste rânduri încercăm să arătăm unele trăsături specifice limbilor maghiară și română precum și câteva probleme pe care le ridică predarea și însușirea limbii române de către maghiari.

Limba maghiară se caracterizează prin următoarele corespondențe de structură și de formă:

1. În limba maghiară nu există genuri gramaticale ca în limba rusă, de pildă, sau în franceză, germană și română. În limba maghiară cuvinte ca: *o carte — două cărți, un om — doi oameni și un caiet — două caiete*, se pronunță și se scriu

¹ I. Stalin, Marxismul și problemele lingvisticii, Ed. P.M.R., 1951, p. 54.

fără a se face vreo deosebire de gen: *egy könyv — két könyv, egy ember — két ember și egy fűzet — két fűzet.*

Mai observăm că nu numai substantivele nu se schimbă după gen, ca în limba română (toate trei substantivele au primit la singular *egy* (unu sau o) și la plural *két — kettő* (doi sau două), dar nici terminația lor nu s'a schimbat dela singular la plural (când au în față *egy* și *kettő*); fără aceste numerale ele se schimbă: *ember — emberek* « om — oameni » sau, articulate, *az ember — az emberek* « omul — oamenii ». Dacă traducem mecanic, cuvânt cu cuvânt, din limba maghiară substantivele înșirate mai sus, ar trebui să spunem: o tovarășă — două tovarășă, un om — doi om, un caiet — doi caiet (sau două caiet). De aici, deseale greșeli pe care le fac maghiarii când vorbesc românește și când spun, de exemplu: un băiat — doi băiat, o soră — doi (două) soră, un palton — doi palton (două palton) în loc de un băiat — doi băieți, o soră — două surori, un palton — două paltoane.

Lipsa genurilor în limba maghiară, respectiv existența lor în limba română, îngreuiază mult predarea genului în școlile maghiare. Însăși noțiunea de gen e greu înțeleasă de elevi. Greșelile sunt și mai mari în întrebuintarea pronumelui personal, mai ales de persoana a III-a sau când trebuie să se facă acordul între adjectiv și substantiv și între subiect și predicat (subiecte de genuri și numere diferite).

2. În limba maghiară raporturile circumstanțiale se exprimă prin sufixe și postpoziții, în timp ce, în limba română, asemenea raporturi se redau cu ajutorul prepozițiilor sau chiar fără prepoziții. Maghiarii folosesc sufixele: *-ba, -be, -ban, -ben* (în), *-ra, -re* (pe, la, către, în spre), *-ról, -ről* (despre, de pe, dela, dinspre), *-tól, -től* (dela, de), *-ból, -ből* (din). Am dat numai câteva din corespondențele sufixelor maghiare în limba română. Ele nu se traduc totdeauna cu aceeași prepoziție. Din această cauză, chiar maghiarii, care vorbesc bine românește comit greșeli de felul acestora: « Turcii au venit pe Balcani ». « Am citit dela Șolohov « La Donul liniștit » », « Locuiesc la strada » etc. La sufixele verbale se fac mai puține greșeli.

3. Posesiunea, în limba maghiară, se exprimă cu ajutorul sufixelor posesive personale, care formează un singur cuvânt cu substantivul respectiv, pe când în limba română posesiunea se exprimă cu ajutorul pronumelui posesiv (sau al adjectivului posesiv). Exemple: *barátom* = prietenul meu, *barátod* = prietenul tău, *barátja* = prietenul lui (sau al ei), *barátunk* = prietenul nostru, *barátaink* = prietenii noștri etc. Sufixe maghiare în exemple ca cele înșirate mai sus arată diferite cazuri: un posesor — un obiect posedat, un posesor — mai multe obiecte posedate ș. a. m. d. Credem că e necesar să observăm că la același cuvânt, în urma sufixului posesiv se poate adăuga și un alt sufix: *barátom* = prietenul meu, *barátomhoz* = la prietenul meu, *barátomtól* = dela prietenul meu, *barátomról* = despre prietenul meu, *barátomnak* = prietenului meu, *barátomat* = pe prietenul meu, *barátainktól* = dela prietenii noștri ș. a. m. d.

Mai observăm și faptul că limba maghiară are și sufixe posesive personale la infinitiv, care nu produc greutatea la traducerea în limba română: *tanulnom* sau *tanulnod kell* = trebuie să învăț, să înveți ceva.

4. Spre deosebire de limba română, limba maghiară (ca de altfel și alte limbi fino-ugrice), alături de conjugarea subiectivă are și o conjugare obiectivă. Conjugarea obiectivă (a nu se confunda cu verbele transitive din limba română) exprimă în același timp atât persoana subiectului activ (care face lucrarea), cât și obiectul acțiunii.

Când spun, spre exemplu: *Most olvasok* (acum citesc), arăt numai numărul și persoana subiectului; când spun: *Most József Attila könyvét olvasom* (acum citesc cartea lui József Attila), prin forma *olvasom* pe lângă numărul și persoana subiectului, arăt și obiectul acțiunii; *olvasom* s'ar traduce «o citesc». De asemenea: *mit irsz?* (ce scrii?), *A leckét irod?* (lecția o scrii?). În forma *irod* e inclus oarecum și pronumele personal obiect (îl scrii, o scrii).

Deși conjugarea obiectivă este una din trăsăturile caracteristice ale limbii maghiare, nu stăruim mai mult asupra ei, fiindcă, la învățarea limbii române de către maghiari, ea nu creează prea multe greutatea, ci doar românilor care învață ungurește — sau maghiarilor înșiși.

5. Spre deosebire de limba română, limba maghiară nu cunoaște articolul enclitic. Limba maghiară are un articol nehotărît *egy* (= un sau o) și un articol hotărît *a* sau *az*. Atât articolul hotărît cât și cel nehotărît se pun înaintea substantivului, adjectivului sau numeralului. De exemplu: *egy könyv* = o carte, *a könyv* = cartea, *a könyvek* = cărțile, *egy elvtárs* = un tovarăș, *az elvtárs* = tovarășul, *az elvtársak* = tovarășii. Articolul hotărît (sau nehotărît) se păstrează în tot timpul flexiunii substantivului neschimbat: *a könyv* = cartea, *a könyvé* = a cărții, *a könyvek* = cărții, *a könyvet* = pe carte etc. †

Acestea sunt numai o parte din trăsăturile caracteristice ale limbii maghiare. În predarea limbii române în școlile maghiare, trebuie să se țină cont neapărat de aceste caracteristici.

Limba maghiară este o limbă fino-ugrică. Limbi surori cu maghiara, vorbesc, în Europa, Finlandezii și unele popoare din Uniunea Sovietică (mai ales prin regiunea râurilor Obi și Ienisei și prin Urali). Limba română e o limbă romanică. Amândouă limbile aparțin la două mari familii de limbi, dela care au moștenit fiecare o structură gramaticală caracteristică și diferită.

În afară de cele spuse în legătură cu trăsăturile caracteristice ale limbii maghiare și corespondențele lor în limba română, e necesar să arătăm că, spre deosebire de limba maghiară, limba română are sunetele specifice *ă* și *î* a căror pronunțare e destul de grea pentru maghiari.

Adjectivul în limba română poate fi pus atât înaintea substantivului, cât și în urma lui. În limba maghiară adjectivul (întrebuințat atributiv) stă înaintea substantivului. În limba română, de pildă, se poate spune: [omul bun sau bunul om (cu diferență de nuanță stilistică)]; în limba maghiară se spune numai: *a jó*

ember. Atunci când adjectivul urmează după substantiv *az ember jó*, în românește nu se mai traduce prin *omul bun*, ci prin *omul este bun*. În acest caz adjectivul *jó* este nume predicativ.

Conjugarea românească prezintă de asemenea mari greutăți pentru maghiari. În limba maghiară avem o singură formă de trecut, în timp ce în limba română trecutul are patru forme. Maghiarii își însușesc mai greu perfectul simplu și mai mult ca perfectul, care nu prea sunt folosite în graiurile românești din Ardeal.

Cu toate că formarea conjunctivului prezent în limba română nu e grea, totuși, maghiarii, folosind acest mod, greșesc de cele mai multe ori la persoana a III-a singular și plural, unde alternanța *e — ă* și *ă — e* în terminație indică insuficient dacă e vorba de indicativ sau de conjunctiv. Ei spun spre exemplu: *trebuie să face o nouă lucrare* (în loc de: *trebuie să facă o nouă lucrare*), *o să caută* (în loc de: *o să caute*) etc.

Foarte grea este predarea și însușirea pronumelui personal, mai ales a formelor neaccentuate, și a pronumelui reflexiv.

Ordinea cuvintelor ridică unele probleme, fiindcă în limba română, în ordine dreaptă, propoziția începe cu subiectul urmat de atribut și apoi predicatul cu complementele care-l determină. În limba maghiară partea cea mai importantă (care trebuie scoasă în relief) a propoziției stă înaintea predicatului: De exemplu: *Balla Dénes hozta a könyvet* (Balla Dénes a adus cartea). În acest caz accentul cade pe cel care a adus cartea, pe Balla Dénes. Când spunem: *a könyvet Balla Dénes hozta* (Cartea Balla Dénes a adus-o), atunci accentul cade pe obiect, pe cartea și ea se află înaintea subiectului și a predicatului.

În propoziția dezvoltată, de multe ori, predicatul se află la sfârșitul ei și ordinea cuvintelor, în traducerea românească, trebuie schimbată. De exemplu: *A finnugor népek legnagyobb része a Szovjetunióban él* (= A popoarelor de limbă fino-ugrică cea mai mare parte în Uniunea Sovietică trăiește, adică: Cea mai mare parte a popoarelor de limbă fino-ugrică trăiește în Uniunea Sovietică).

Acestea sunt numai o parte din deosebirile structurale dintre limbile maghiară și română, și tocmai acelea de care trebuie să țină neapărat seama autorii de manuale de limbă română pentru școlile maghiare, acei care întocmesc programele de învățământ și mai ales profesorii și învățătorii care predau limba română în școli sau la cursuri de alfabetizare pentru maghiari.

Alături de structura gramaticală, un loc important în predarea limbii române în școlile maghiare îl ocupă problema vocabularului în general, a fondului principal de cuvinte în special.

Fondul principal de cuvinte al limbii maghiare e în primul rând de origine fino-ugrică; cel al limbii române în primul rând de origine latină. În amândouă limbile fac parte din fondul principal de cuvinte (în general din vocabular) și cuvinte de altă origine decât fino-ugrică sau latină. În deosebi, cuvintele de origine slavă sunt numeroase în ambele limbi. La învățarea limbii române de

către maghiari aceste cuvinte comune pot fi de mare folos. Ele se aseamănă mult și cu corespondentele rusești. Asemenea cuvinte sunt spre exemplu: *brăzdă* — *barázda* = *borozda*, *coasă* — *kasza* = *kosa*, *greblă* — *gereblye* = *grabli*, *mac* — *mák* = *mac*, *iesle* — *jászol* = *iasli*, *potcoavă* — *patkó* = *podkova* etc.

Această legătură lexicală ușurează asimilarea cuvintelor de către maghiarii care învață nu numai românește dar și rusește și face posibilă înțelegerea influențelor lingvistice și a împrumuturilor reciproce dintre limbi.

Este necesar să se țină seamă la învățarea limbii române de către maghiari, de fondul principal de cuvinte, fiindcă, din cele vreo 80.000 de cuvinte care formează vocabularul limbii noastre, nu toate sunt necesare pentru a cunoaște și folosi bine limba română. În limbajul nostru zilnic folosim 700—1000 de cuvinte prin care exprimăm în primul rând noțiuni strâns legate de practică.

Dar nici cuvintele care fac parte din fondul principal de cuvinte nu prezintă toate aceeași importanță în economia limbii; unele cuvinte se folosesc mai des, sunt mai necesare; acestea trebuie să fie învățate deci în primul rând (de ex. cuvintele care denumesc lucruri, obiecte, ocupații de neapărată necesitate și de imediată importanță, cuvinte legate de viața materială și socială a omului, de producerea bunurilor materiale necesare traiului, de viața practică, culturală etc.) Asemenea cuvinte ar fi: *tată*, *mamă*, *soră*, *frate*, *pâine*, *apă*, *a da*, *casă*, *scaun*, *drum*, *cal*, *oaie*, *lingură*, *cuțit*, *cămașă*, *căciulă* etc.

Dacă s'ar întreprinde o anchetă lingvistică pe care de fapt a și început-o Institutul de Lingvistică din Cluj al Academiei R.P.R. (cu scopul de a sprijini redactarea manualelor de limba română pentru maghiari), s'ar putea grupa cuvintele limbii române pe categorii de sute arătându-se, spre exemplu, că din prima sută fac parte cuvinte ca cele amintite mai sus, din a doua sută altele ș.a.m.d. În felul acesta, așa cum a arătat Acad. Emil Petrovici la una din ședințele Institutului de Lingvistică din Cluj, s'ar putea întocmi un dicționar al limbii române în care fiecare cuvânt să poarte numărul de ordine al sutei din care face parte: a treia, a șaptea, a patrusprezecea sută etc. Un asemenea dicționar ar fi de un netăgăduit folos la întocmirea manualelor de limba română atât pentru Români, cât și pentru minoritățile naționale ale patriei noastre. S'ar putea fixa pe clase și grade de învățământ ce anume cuvinte trebuie să se învețe și cum. În funcție de aceasta, s'ar întocmi lecturile, textele pentru analize literare și gramaticale, exercițiile de vorbire etc. S'ar înlătura lipsurile ca acelea pe care le au elevii maghiari. care cunosc cuvinte ca: *pintenatule*, *crestatule*, *zvârlugă*, *hâtru*, și nu știu cum se numesc părțile corpului omenesc, hainele, nu sunt în stare să-ți spună cum se cade unde locuiesc, de unde au venit, unde se duc și alte asemenea chestiuni elementare. Acest fapt este și rezultatul unei neștiințifice și nesistematice repartizări a lexicului pe clase, în ordinea importanței cuvintelor pentru viața practică. Cuvinte ca cele amintite aici mai sus și altele asemănătoare ar putea fi învățate abia în etapa de perfecționare, numai după ce sunt cunoscute

și folosite în practica vorbirii și a scrisului, cuvintele care au un indice mai mare de frecvență și, ca importanță, aparțin primelor sute.

Studierea structurii gramaticale a limbii române și maghiare și a fondului lor principal de cuvinte trebuie să fie o preocupare a noastră de fiecare moment. Problema schițată în aceste rânduri se cere adâncită în special de autorii de manuale de limba română pentru maghiari. Rezultatele muncii lor ar aduce o contribuție de preț în îmbunătățirea predării limbii române în școlile maghiare ale țării noastre.

